

1. Матеріали лекцій з дисципліни «Цивільне право та сімейне право» / С.О. Ніщимна, Чернігів: 2016. 286 с.

2. Цивільне право України (у запитаннях та відповідях) : Навчальний посібник : Практикум / За ред. В. К. Матвійчука, І. С. Тімуша. К.: ВНЗ «Національна академія управління», 2013. 348 с.

3. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. 2003. № 13. Ст. 451.

УДК 341.01

THE ROLE OF INTERNATIONAL LAW IN THE FORMATION OF LEGAL IDENTITY

Anastasiia Metil¹

РОЛЬ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА У ФОРМУВАННІ ПРАВОВОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Анастасія Метіль¹

Abstract: *the purpose of the article was to reveal the content of the implementation and realization of the norms of international law on the way to the establishment and formation of the legal identity of mankind. The main points concerning the normative regulation of international law are singled out, the mechanism of transformation of its norms into a part of the national legislation is established. One of the available characteristics regarding the legal and gender identity of men and women in the world is given.*

Key words: *international law, norm, principle, treaty, equality, UN, implementation*

Анотація: *метою статті стало розкриття змісту імплементації та реалізації норм міжнародного права на шляху встановлення та формування правової ідентичності людства. Виокремленні основні моменти, щодо нормативного врегулювання міжнародного права, встановлений механізм перетворення його норм у частину національного законодавства. Надана одна з*

---

¹ Associate Professor, PhD, Izmail State University of Humanities, Ukraine, Address: Repina St, 12, Izmail, Odessa Region, 68601, Tel.: +380961545176, E-mail: Metilnasty1@gmail.com; ORCID: 0000-0002-9197-3937

¹ Кандидат юридичних наук, доцент, Ізмаїльський державний гуманітарний університет, Україна, адреса: вул. Репіна, 12, м. Ізмаїл, Одеська область, 68601, м.м.: +380961545176, E-mail: Metilnasty1@gmail.com; ORCID: 0000-0002-9197-3937

VII Дунайські наукові читання

наявних характеристик щодо правової та гендерної ідентичності чоловіків та жінок у світі.

Ключові слова: міжнародне право, норма, принцип, договір, рівність, ООН, реалізація

Міжнародно-правові відносини завжди у всі часи існування, як України, так і інших держав займали не останнє місце у процесі законотворення та врегулюванні внутрішньодержавної та зовнішньодержавної діяльності держав. У сучасному світі існує величезна кількість документів, які підпадають під поняття міжнародного права. При цьому вони можуть класифікуватися в залежності від суб'єкта користування або характеризуватися з інших підстав (суб'єкт прийняття, територія дії, об'єкт захисту та інше). Особлива роль відводиться Статуту Організації Об'єднаних Націй і Загальній декларації прав людини. Це пов'язано, перш за все, з тим, що закріплені в них принципи, права і свободи заклали нові основи взаємодії держав у сфері прав людини, що дозволили згодом розвивати міжнародне право як «право людської гідності».

З прийняттям вищезазначених документів в період, «коли про таке поняття як глобалізація ще не думали», почався новий етап у розвитку прав людини, а правове становище особистості перестало бути «внутрішньою справою» держави, що вимушена тепер обмежувати свій суверенітет зобов'язанням визнання контролю міжнародних організацій в сфері прав людини.

Глобалізація ще більше вплинула на розвиток міжнародного права, захоплюючого і інтереси світової спільноти в цілому, і регіони, і окремі країни, тим самим істотно розширюючи перелік підстав для формування правової ідентичності. В першу чергу цей процес супроводжується визнанням загальноновизнаних принципів і норм міжнародного права, міжнародних договорів і включенням їх в національні правові системи. В Україні це було зроблено за допомогою конституційного встановлення про те, що «чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України» (ч. 1 ст. 9 Конституції України) [2, с. 3].

Невирішеність доктринальних питань, що стосуються теоретичних підходів розуміння та тлумачення норм і принципів права, призводить до того, що в українській практиці, перш за все, в судовій діяльності застосування міжнародних документів безпосередньо вельми обмежена [7, с. 269].

Відповідно до статті 38 Статуту Міжнародного суду ООН, В.А. Толстик вважає можливим розгляд загальних принципів в якості однієї з форм міжнародного права. Разом з тим, звертає увагу на важливий аспект загальних принципів, які, як він вважає, «подібно правовому звичаю, одночасно можуть виступати і в якості носія правової інформації, і в якості самої інформації» [4, с. 27].

Важливим питанням на шляху до імплементації міжнародних норм і принципів, є питання про віднесення закріплених в міжнародних документах прав і свобод до універсальних.

З одного боку, більш ніж 90 країн включили в свої Конституції положення Загальної декларації прав людини, а з іншого – далеко не завжди вони реалізуються на практиці, оскільки те, «що самоочевидне для європейського мислення, що увібрало в себе кращі зразки політичної і правової думки Європейського континенту», насилу сприймається народами інших регіонів та культур. Багато країн продовжують віддавати перевагу власним традиціям у вирішенні питань права і прав людини. Ця тенденція особливо посилилася в зв'язку з розробкою цивілізаційного підходу (в деяких інтерпретаціях антрополого-культурологічного), що вимагає визнання цивілізаційної цінності культури будь-якого народу, в тому числі – в області прав людини, способів їх реалізації та захисту.

Методологічно важливим є пропозиція розмежовувати єдині людські цінності, присутні в різних цивілізаціях та різних народах, і наукові концепції прав людини. Якщо перші можуть збігатися до певної міри і тим самим демонструвати універсальність, то універсальної концепції прав людини «немає і не може бути».

Іншою ж проблемою у праворозумінні міжнародних стандартів є те, що досить часто тлумачиться так, що воно не має зобов'язань, лише права. Це є не зовсім вірним твердженням оскільки, у разі, якщо не прямо, то опосередковано через права, якими володіє суб'єкт, а також через проголошені міжнародними актами принципи свободи і рівності повинні визнаватися права інших (тобто зобов'язання визнавати права інших), що узгоджується з розумінням права як формальної рівності, і відповідно справедливими будуть правовідносини, в яких суб'єкти адекватно сприймають свої права і обов'язки. З позиції самовизначення не обов'язково, щоб уявлення про свої права та обов'язки реалізувалося в конкретних правовідносинах. Важливим є розуміння саме рівності з іншими суб'єктами у відповідних відносинах.

Істотно важливою для теорії та практики є також проблема співвідношення міжнародного і національного права. Вона відноситься до числа активно обговорюваних і у вітчизняному, і в зарубіжному правознавстві вже більше ста років. Як і раніше зустрічаються прихильники моністичного і дуалістичного підходів, думки яких можуть використовуватися в якості доктринальних рекомендацій для імплементаційної практики. Коли держава добровільно стає учасником двостороннього або багатостороннього договору, вступає в ту чи іншу міжнародну організацію, стає членом міжнародних універсальних чи регіональних органів і в багатьох інших випадках воно приймає на себе міжнародні зобов'язання, в тому числі, по гармонізації внутрішнього законодавства. На думку фахівців в галузі міжнародного права в «делімітації регулятивного впливу між міжнародною і внутрішньою областями дії права і юрисдикції» при розбіжності із

VII Дунайські наукові читання

дотриманням національного законодавства держави, останнє «не має права посилається на своє внутрішнє право як на підставу для невиконання міжнародного права. Тут в параметрах доктринальної розбіжності між моністичною і дуалістичною концепціями діє загальне зобов'язання держави щодо гармонізації свого внутрішнього права з прийнятими на себе міжнародними зобов'язаннями».

У внутрішньому правопорядку України міжнародний договір не може суперечити Конституції України. Якщо міжнародна угода, згода на обов'язковість якої надана Верховною Радою України, пролонгує та встановлює відмінні правила, ніж прописані в національному законодавстві, застосовуються положення міжнародного договору. Цей принцип заснований на ст. 27 Віденської конвенції про право міжнародних договорів 1969 р., державою-членом, якої є Україна, а саме: «...учасник не може посилається на положення свого внутрішнього права як на виправдання для невиконання ним договору» [1, с. 6]. Відповідно, державні органи та органи місцевого самоврядування не мають права зменшувати або скасовувати будь-які зобов'язання, що містяться в чинному міжнародному договорі, шляхом обґрунтованих та необґрунтованих юридичних дій.

Гармонізація внутрішнього і міжнародного права – важлива і дуже кропітка праця, що стикається з безліччю проблем та питань, починаючи від національної, в даному випадку, української ментальності до юридичної технології. Чимало важливим є і питання автентичного перекладу ратифікованих та прийнятих Україною міжнародних документів, перенесення іншомовних термінів і слів в національне законодавство.

Проблема ускладнюється і тим, що багато міжнародних документів, прийняті за участю України не мають офіційного перекладу рідною українською мовою, їх доступність забезпечується лише перекладами, зробленими в наукових цілях. Це стосується і рішень Європейського суду з прав людини щодо справ проти України. У контексті правової ідентичності питання доступності підстав ідентичності має особливе значення. Його незадовільне розв'язання може розцінюватися як неготовність України, як незалежної держави, до виконання прийнятих на себе зобов'язань у сфері прав людини.

Проблеми універсалізації прав людини набувають особливої актуальності та гостроти, коли мова йде про гендерну рівність, оскільки її досягнення розглядається міжнародним співтовариством як найважливіша умова соціально-економічного прогресу, розвитку індивідуальності людини згідно зі сформованими цілями і цінностями, незалежно від статі. Організація Об'єднаних Націй надає особливого значення вирішенню проблем гендерної рівності. Про це свідчить і створення в липні 2010 р, поряд з Комісією ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок, спеціальної структури «ООН-жінки», що об'єднала Відділ з поліпшення становища жінок Секретаріату, Міжнародний навчальний і науково-дослідний інституту щодо поліпшення становища жінок, Канцелярію

Спеціального радника з гендерних питань та поліпшення становища жінок, Фонд ООН для розвитку в інтересах жінок – ЮНІФЕМ, і приступила до роботи в лютому 2011 р.

Слід сказати, що в науковому плані у пошуці нових підходів до вирішення гендерних проблем важливу роль зіграла розробка теорії ідентичності в цілому та гендерної ідентичності, зокрема. Передовою, цінною та інформативною в цьому напрямку була робота Сімони де Бовуар «Друга стать», що вийшла в 1949 р і перекладена на багато мов світу. Ця робота вперше дозволила ставити питання про роль жінки за межами сексуальності про те, «що крім прокреативних, природних функцій у жінки можуть бути ще й інші – соціальні, цивільні функції і що, взяті воедино, вони здатні не заперечувати, а доповнювати один одного», тим самим жінка може самореалізовуватися не тільки відповідно із здійсненням материнських, сімейних обов'язків, а й цивільних, сприяючи прогресу суспільства в цілому, а не тільки добробуту сім'ї. Гендерні проблеми набули широкого висвітлення в гуманітарних науках.

У вітчизняній юриспруденції ця проблема, в тому числі в зв'язку з розвитком міжнародного права, отримала теоретичне висвітлення в роботах С.В. Полєніної, яка вважає, що «проблема прав жінок є невід'ємною складовою проблематики прав людини як одного з найважливіших досягнень цивілізації» [6, с. 8].

У другій половині ХХ ст. ситуація докорінно змінилася не тільки в науково-теоретичному, а й ґрунтовно зачепила юридичний аспект. На основі Загальної декларації прав людини, яка проголосила, що всі люди народжуються вільними і рівними у своїй гідності та правах, почався активний процес прийняття міжнародно-правових актів, що істотно розширили каталог прав і свобод людини, а також призвів до формування системи міжурядових органів, покликаних на міжнародному рівні забезпечувати їх захист. Ці органи можуть мати універсальний або регіональний характер. До перших відносяться структури захисту прав людини, створені при ООН, серед яких на першому місці ось уже 60 років стоїть Комісія ООН з прав людини. На думку аналітиків, будучи допоміжним органом Економічної і соціальної Ради, яка заснувала Комісію в 1946 р, вона з часом перетворилася на головний орган по всебічному обговоренню питань, що відносяться до прав людини і за період свого існування пережила ряд істотних змін, спрямованих на все більш ефективний контроль у правозахисній сфері.

Створення Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ) – є найважливішим інструментом забезпечення прав людини в державах-учасниках. Конституція України гарантує кожному право після використання всіх національних засобів правового захисту звертатися за захистом своїх порушених прав і свобод до відповідних міжнародних судових установ чи до відповідних органів міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна (ч. 4 ст. 55) [2, с. 19]. Однією з найефективніших міжнародних судових установ, до яких мають право звертатися

VII Дунайські наукові читання

громадяни України, є Європейський суд з прав людини, юрисдикція якого визнана нашою державою.

Для України, що встановила і ратифікувала Європейську Конвенцію про захист прав і основних свобод 1950 р. відкрилися не тільки додаткові можливості людей звертатися в ЄСПЛ, а й обов'язок вживати заходів по виконанню прийнятих Судом рішень з метою реалізації взятих на себе в якості держави-учасника зобов'язань. При цьому слід мати на увазі, що в Декларації 4-ої Європейської Конференції міністрів з питань рівноправності між чоловіками і жінками (Стамбул, листопад 1997 г.) було відзначено, що робота, спрямована на досягнення рівності між чоловіками і жінками, не повинна більше розглядатися тільки як «жіноче питання», але залучати всіх членів суспільства, бути турботою всього суспільства в цілому. Названим міжнародним документом, що забезпечує права людини, був зроблений головний акцент на те, що людські істоти, незалежно від біологічної статі, в рівній мірі володіють правами і свободами для розвитку особистих здібностей, підтримки гідності [5, с. 13].

Слід зауважити, що в ХХ ст., як і в багатьох інших країнах, в Україні змінилася не тільки система норм про права людини, а й участь жінок і чоловіків в різних сферах життя суспільства, причому, не тільки в кількісному, але і в якісному відношенні. Життя внесло корективи в соціальні ролі жінок і чоловіків. І ті й інші освоюють професії і види діяльності, нетрадиційні з точки зору сформованих уявлень про чоловіче та жіноче. Включення чоловіків і жінок, згідно стереотипному мисленню, в невластиве їм соціальне середовище: жінок у виробництво, бізнес, політику, чоловіків – в сімейно-побутове життя – вимагає глибокого і серйозного дослідження, в тому числі, в рамках проблем ідентичності та прав людини.

У сфері батьківських прав і сімейних відносин для чоловіка зразком (стандартом) стає соціальний статус жінки. Тому забезпечення рівних прав батька (чоловіка) у вихованні дітей і несення ним рівних сімейних обов'язків має орієнтуватися на вже існуючий позитивний досвід, який забезпечував для жінки її роль батьківства (дружини).

У контексті правової ідентичності та реалізації прав людини представляється необхідним виділити кілька важливих, з нашої точки зору, аспектів. Перш за все, порушуючи питання про ідентичність, слід говорити не про повну подібність батьківських ролей чоловіка та жінки, а про часткове, пов'язане з соціальним контекстом, яке передбачає рухливість ідентичності. Крім того, потрібно враховувати фактори, що впливають на формування ідентичності. Для чоловіка в даному випадку важливим є усвідомлення свого нового становища, психологічна готовність до іншої ролі в сімейних відносинах. У чималому ступені конструктивність цього процесу залежить від громадської думки, подолання стереотипів, в тому числі, на рівні державних органів і посадових осіб.

Збірник наукових праць

Незважаючи на те, що в правовій ідентичності осіб, які перебувають під юрисдикцією держави, домінуючими залишаються формалізовані джерела національної правової системи, а міжнародні правові норми включаються в національну правову систему за згодою держави і виступають на перший план тільки в разі недостатності національних ідентифікаційних практик або механізмів їх реалізації, можливість пошуку значимого чогось іншого, що буде знаходитися за межами внутрішнього правопорядку істотно важливе у формуванні правової ідентичності.

Таким чином, міжнародне право, розглянуте в якості підстави правової ідентичності, може бути охарактеризоване і як спосіб встановлення міжнародного співробітництва та все більшого розширення каталогу прав і свобод людини, і як інструмент зміни якості суб'єкта права, що сприяє його перетворенню в правову особистість, дії якої можуть розцінюватися, як не тільки спрямовані на реалізацію суб'єктивних прав, а й сприяють якісній зміні національного правопорядку.

Джерела та література

1. Віденська конвенція про право міжнародних договорів. *ООН; Конвенція, Міжнародний документ*, Заява від 23.05.1969. Про приєднання до Конвенції із застереженнями та заявою див. Указ Президії Верховної Ради УРСР. N 2077-XI (2077-11) від 14.04.86
2. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України*; Закон від 28.06.1996, № 30, ст. 141 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
3. Про міжнародні договори України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2004, № 50, ст. 540. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15#Text>
4. Статут Організації Об'єднаних Націй і Статут Міжнародного Суду. *ООН; Статут, Міжнародний документ* від 26.06.1945 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_010#Text
5. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. *Рада Європи; Конвенція, Міжнародний документ* від 04.11.1950. Конвенцію ратифіковано Законом № 475/97-ВР від 17.07.97. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
6. Корбут Л.В., Поленина С.В. Международные конвенции и декларации о правах женщин и детей. *Сборник универсальных и региональных международных документов*. Изд. третье, перераб. и доп. М., 2004. С. 8.
7. Тиунов О.И. Влияние международных договоров и международно-правовых обычаев на национальное законодательство. *Вестник РГГУ. Серия «Юридические науки»*. 2009. № 11 /09. С. 269-270.